

telen váratlan hang éri erősen. Ezért még tréfából sem szabad másnak fülébe kiáltani, vagy a füle mellett hirtelen erős hangot hallatni. Akinek a füle fáj, folyik vagy zúg, forduljon mielőbb orvoshoz.

(A szaglás szerve, az ízlés és tapintás szerveiről a következő órán beszélünk.)

III. Összefoglalás. A szem részei, a szem ápolása; a fül részei és a fül ápolásáról beszéltek vezérszavakban való összefoglalása és leírása.

MESEDÉLUTÁN.

— Téli világ. —

Iskola a pusztán.

Fehér út van a magas fák között. Hol homokos, hol pedig szikes. Ez az út az iskolához vezet, a pusztai iskolához. Mert manapság már a pusztai lakók sem lehetnek el iskola nélkül.

Az iskola udvara szikkel van kitapasztva, száraz időben kemény és egyenletes, esőben csúszós. Az udvar körül van a tanító gazdasága: a méhes, az ól, a virágoskert, továbbá a földecske, amely kukoricácskát és búzácskát terem, valamint cirókot is, amely seprőnek igen alkalmas. A tetőn gólya lakik, rendszerint a kéményen, amelyhez a fészket dróttal szokás odakötni, hogy a szélvihar el ne érje. Az útra forduló részen a harangláb áll, benne a fiókharanggal, melynek a szava libegve száll szét a tanyaházak barna tetői fölött s a jegenyefák, akácok meghajlítják előtte koronájukat...

Nagy darab földnek központja az iskola. Ott tanulja a tudományt a sok kis pusztai ember, lábolván télen a hó tetején a tanító úr elébe. A széles búzavetések, a végeláthatatlan kukoricások, zöld legelők között a művelődés első, kezdetleges pontja: az iskola

Nem az, ami a városi, sem nem az, ami a falusi, hanem ez egy egész elütő valami. Építenek a táj közepén egy házat, abba jön a tanító s utána következik a puszták kicsinyei. A Janesik, Pisták, Miskák, Pannik. A tanítás nem úgy megy, mint máshol. Nyáron a földből kell a tudományt szereznii itt, nem könyvből. A nagyobbaeska a ház körül segít, vizet hord a dolgozó szülőknek, az apróbb libát őríz és malacot. Azután a kis kezek részére is akad tavasztól őszig a tanyákon mindig foglalatosság. Iskola ott csak akkor van, mikor a dolog megszűnik, mikor megjön a borongós idejével az ősz és csatakos lesz az avar. Tart azután télen át késő tavaszig, mikor újra

rügyet vet a faág, a gólyák hazatérnek külföldi útjaikból és az ő kelepelésük véget vet az iskolának.

Egy terem van csak, amelyben tanulnak, mert minden osztály egyetlen tanító alatt áll. Mikor a harmadik osztályt tanítják, az első hallgatja mindazt, de meg a harmadik is az elsőt. Ezzel ők igen megvannak elégedve s az iskolában jól is igyekeznek.

Kora reggel indul meg már a tanyából az apró gyermek, vászonzacskóval a vállán, amelyben a könyve, a táblája, irkája meg az étele van. A kezében pedig nagy bot az ebek ellen, mert sok útat kell tenni az iskoláig és télen a mezőségek kutyái mérgesebbek.

A kicsike, csizmás magyaroknak minden lépése, amit az iskolába tesznek, harc a kultúráért. Nézttem az apraját eleget, amint a nekik térdig érő hóban a téli reggel szűrkeségében, kezükben a bottal, ballagtak a távoli iskola felé, hogy megismerkedjenek az ABC alapelemeivel. Az őszi szélvihar csatakájába, vízes tarlókon, ugarokon keresztül mennek, kiki olyan ruhában, amilyen éppen van. Bizony ott a tanítás nem mindjárt azzal kezdődik reggel, hogy no most következik Béla királyunk története, hanem előbb nedves lábbelijüket kell szárítgatni, a fagyot engesztelni a kis testekből és sütögetni az apróknak hozott szalonnát, mert az így igen melegít. A kenyér pedig forró zsírába mártva, ha só is van hozzá, valami pompás eledel.

A ruhák sem valami híresek, amelyekben a gyermekek jönnek. Nem mindenkinek telik odakint a drágára, hanem a télikabátot valamely kendő képviseli, amit átkötnek otthon a Jancsi derekára furfangosan, hogy az eltakarja kis mellét, a hátát, de még a nyakát is meg tudja óvni a belehulló hótól. Azt persze az iskolában le kell oldani, mert ott meleg van. Visszamenet a tanító köti fel neki vagy a felesége. Akkor aztán nekivág az alkonyuló délutánban a gyermek a hómezőknek s megy, megy mígnem hazaér, hogy holnap megint jöjjön. Már hiába, ott ez így van, mert nem lehet másként. A városi gyermek belehalna az ilyen utazásba, amit ezek az apróságok naponként megtesznek, hogy a pusztai iskolájában tanulhassanak.

A tanulás sem olyan, mint másutt, mert innen nem szaladnak délben haza a mamához, hanem kiki előveszi a maga tarisznyáját, kis bicskáját s abból falatoz, amit hozott. Akinek olyasmit adott az anyja, hogy azt meg lehet melegíteni, meg is melegítik a tanító tűzhelyén, a többi pedig kolbásszal s egyéb disznóból való étellel él, ha van neki. Nem mindenkinek jut ez. Nem egy csak egy karéj kenyeret hoz ebédre, de azért az is jól esik nagyon s ahogy megvult az ebéd, folytatják a tanulást ott, ahol abbamaradt.

Nem kell gondolni, hogy valami elhagyatott helyek ezek az iskolák, bár a pusztában sokfelé van ilyen is. Szeged hatá-

rában már harmincon felül van a számuk, rendes és példás valamennyi. A dolgozatokon, amiket büszkén mutogat föl az arra járóknak a tanító, elesodálkozik, aki látja. A nagyob-bacska fiúk, akik az év nagyobb részében a vasvillával, fej-szével dolgoznak, akik már hozzá tudnak nyúlni minden dolog-hoz, kicsoda szép rajzokat csinálnak! Hát az irkák! Hát a hím-zések! A Jutkák, Pannik és Terkák a tanító feleségétől tanul-ják a varrás tudományát s a kis barna kezek öltögetése nyo-mán cifránál-cifrább virágok fakadnak a vásznon.

A tágas, nagy mezők végtelen csöndjében a művelődés legelső lépcsője az ilyen ház. Letett már régen a pusztalakó arról, hogy fiából az legyen, mint az apja. Azelőtt azt tartot-ták, csak annyit kell tudni, hogyha vesz vagy elad a városban, meg ne csalhassák. Ma jónevű ügyvédek, mérnökök, orvosok vannak, akik így a hóban másztak az iskolába az alapvető tudományokért. Az még nem régi történet, hogy egy városi tisztviselő valamely hivatalos ügyben járván a tanyák között, az útfélen egy gyermeket talált, aki birkát őriz. Ugyan nem nagyon, mert hasonfekve valami papiroson babrál. A tisztvi-selő látja, hogy krajeáros festékkal, lósörényből csinált ecset-tel a papírra nyulakat füstöget, amelyek a salátát eszik s egy pirosruhas irgalmatlan nagy katona a papiros szélén ezen bosz-szankodik.

— Hát te mit csinálsz?

— Hát ezt, e!

— Hol tanultál, te, festeni?

— Hát — mondta a gyerek — arra messze, ahol az a há-rom jegenyefa van, az iskolában.

A gyerek ma Münchenben végzi a festőművészeti iskolát, szép tehetségű és reményre jogosító fiatalember. Így haladnak előre, akik onnan kikerülnek. Persze nem mind. A nagyobb része künn marad a tanyák között s emberré növekedvén, maga helyett a fiát küldi a tanító úr elébe.

Minden változik, formálódik, halad, csak éppen az öreg tanító marad, aki annakelőtte volt. A haja megőszült, arc-a piros, de ráncokat vet, a szemefénye is fogyatkozik, azonban kedve és vidámsága a régi maradt. A fizetés bármilyen kevés, egy hosszú élet alatt olyan helyen, ahol nem lehet a pénzt elkölteni, valamicske mégis csak marad belőle s gond nem láto-gatja a házat, amelynek a tetején gólya, az ereszek aljában fecske lakik s nyáron döngve röpködik körül a méhek. A ke-véssel megelégedő boldogok élete ez; nyugalom, csend és egy-szerűség a tanyák barna népe között, amely mind az ő kezei alól került ki s környezi tisztelettel jártában-keltében és inví-tálja a disznótorokra télen vagy pedig szalonnával tiszteli meg, amit maga a gyerek hoz nagy cipekedve, mondván:

— Ezt mög a tanító úrnak küldik a szülémék e!

— No ezt okosan tették — gondolja a mester — s a táblához állván, számokat húzgál fehér krétával.

A puszta jövőendő emberei szótlan hallgatják, amint beszél.

— Következik pedig a negyedik művelet: az osztás...

Odakint teljes csendben van minden, hó fekszik a határon, a nagy némaságban a határ aludni látszik. Olyan, mintha semmi más nem volna a kerek világon, mint éppen csak a negyedik művelet, vagyis az osztás, amelynek megismerésével hatvan gyermek agya foglalkozik a havas puszta közepén.

(Tömörkény István.)

Hol járnak a mi vándormadaraink ?

Fiumétől délkeletre négyórányira, a tengerből magasan nyúlik föl egy minden oldalról megközelíthetetlen sziklasziget, amit a vidéken *Zétz*-nek neveznek.

Ez a *Zétz*, a *sirályok szigete*.

Tavaszon és őszön vendégei vannak a *sirályok szigetének*, a költöző madarak, hogy megpihenjenek a nagy tengeri út után vagy előtte.

A sirályok szigetén nem fenyegeti a madarakat semmi veszedelem. Bátran megpihenhetnek. A sirályok szívesen látják madártársaikat.

Most is meg van telve a sziget minden sziklája. Itt üdvözik egymást a különböző helyekről jövő költöző madarak.

Bezzeg van nagy öröm. Édes a viszontlátás. Szárnyaikkal legyezgetik egymást, fejüket összedugják. (Ez az üdvözlés náluk.) Vége-hossza nincs a kérdezősködésnek. A *varjú*-félék csak csognak legtöbbit, mert nekik az már szokásuk. Most is ők kérdezősködnek:

— Honnan jöttök?

Nosza, előugrik egy nagyon tarka-barka öltözetű madár: fejtetője, tarkója, homloka fekete-barna, szeme mögött a tarkója felé húzódó kirívó fehér sáv van, pofái tarkák és nyakának alsórésze csokoládészínű, fehér foltokkal behintve, begye és mellének felsőrésze sárgás rozsdabarna, alsó teste közepén fehér, fekete cikázással. És megszólal nagy csörögve:

— Kreek, kneek, krlaab! Én a *bőjti* vagy *csörgőruca* vagyok, Afrikából jövök, ahol a tél is meleg.

— Hát te, gólya koma, honnan jössz?

A gólya ránt egyet fehér mellényére vett fekete kabátján, hosszú nyakát kiegyenesíti fölfelé, fejét hátrafordítja, úgy hogy tarkója a vállát érinti, s azután csöndesen visszahajtja, közben ezt kelepelve:

— Dél-Afrikából jövök, ahol együtt voltam *fekete gólya* testvéremmel, onnan lementünk Indiába, abba a gyönyörű meseországba.